

Jules Spincemaille (1882-1954) en de Vlaamse beweging

*"De katafalk was bedekt met de leeuwenvlag. Er was veel en "goed" volk. Geen duizenden, zoals dertig jaar geleden voor Vliebergh, Depla, Dosfel, maar het was toch een waardige lijkdienst, streng en sober. Er waren activistische strijdgenoten, gewezen frontsoldaten, twee volksvertegenwoordigers, lotgenoten uit 1944-1945, kunstenaars. En er was jeugd: studenten uit Leuven, waaronder de praeses van het Verbond, de verbondsvlag stond naast de katafalk."*¹

Met deze woorden beschreef Arthur de Bruyne de nadienst van Jules Spincemaille op 11 december 1954. En deze zinnen geven ook de thema's aan die als een rode draad door Spincemailles leven liepen. De strijdende Vlaamsgezind-

heid, het Vlaamse studentenleven, het activisme, zijn liefde voor de kunst... In zijn *In Memoriam* schreef Paul Beeckman: *"Wij kunnen het ons moeilijk voorstellen. Wij kunnen ons de Vlaams-nationale strijd zonder de actieve deelname en de gouden raad, vrucht van lange ervaring, van dr. jur. Spincemaille niet realiseren."*² Spincemaille is geen 'grote leider' geweest en daarom ook niet (meer) goed gekend. Hij was veeleer een tussenpersoon die steeds een bemiddelende rol speelde en oog had voor politieke strategieën. Hij was een van de niet-onbelangrijke figuren die in de eerste helft van de twintigste eeuw het Vlaams-nationalisme mee hebben vormgegeven. We zien de evolutie van een katholiek Vlaamsvoelende scholier, naar een radicaal flamingantische student die tijdens de Eerste Wereldoorlog in het activisme terechtkwam. Na de oorlog vluchtte hij naar

Jules Spincemaille, s.d.

[ADV N, BE ADV N AC2 - Archief Arthur de Bruyne, D8747(1/1)]

1. A. de Bruyne, Drie Westvlamingen: dr. A. Depla, Jeroom Leuridan, dr. J.A. Spincemaille, in: *Het Pennoen*, jg. 6, 1955, nr. 5, p. 6, nr. 6, p. 6 en nr. 9, p. 6.
2. P.F. Beeckman, Vlaanderen leed een groot verlies – Dr. Jur. Spincemaille ging ten Here, in: *De Volksbeweging*, jg. 9, 1954, nr. 45.

Nederland waar hij zich verder inzette voor de Vlaams-nationale en 'Groot-Nederlandse' beweging. Eenmaal terug in België werd hij beheerder van het dagblad *De Schelde* en stimulator van de Vlaamse auteursrechtenverenigingen. Tot na de Tweede Wereldoorlog zou hij zich blijven inzetten voor de (partij)politieke Vlaamse beweging.³

JEUGDJAREN

Jules Alberic Spincemaille werd geboren in Deerlijk op 14 december 1882, als zoon van een bakker. Reeds op jonge leeftijd verloor hij zijn beide ouders. De acht overgebleven kinderen werden opgevoed door twee ooms en een tante. De familie Spincemaille had in Deerlijk en de dorpen in de omgeving aanzienlijke bezittingen verworven en was niet onbemiddeld. De herinnering aan de crisis van de jaren 1840, die vooral de Leiestreek zwaar getroffen had, was voor de familie een stimulans om zich economisch in te dekken tegen mogelijke rampspoed. Van jongs af werd Jules Spincemaille dan ook geconfronteerd met de uitgekiende innoverende investeringspolitiek van zijn oom en voogd Hugo Spincemaille. Bovendien zorgde deze ervoor dat de kinderen een degelijk onderwijs genoten.

Het dorpsleven en een sociaal-katholieke inspiratie (drie van zijn zussen werden kloosterzuster of missionaris) brachten de jonge Jules Spincemaille een diepe sociale betrokkenheid bij. Zorg voor de minderbedeelden zou steeds een van zijn bekommernissen blijven. De Spincemailles waren ook actief in het culturele verenigingsleven dat in Deerlijk in de 19de eeuw vooral door de taalkundigen Pieter-Jan Renier en Pieter Denys een sterke stimulans gekregen had. Vanuit deze traditie van 'taalminnaers' was ook in de familie een sterke Vlaamsvoelendheid gegroeid.

Na het lager onderwijs in de dorpschool volgde Spincemaille in Tielt twee voorbereidende 'Franse klassen' en zijn eerste humaniorajaren. De poësis en retorica zou hij in het Klein-Seminarie in Roeselare afwerken.

Het collegeleven lag in het verlengde van de burgerlijke idealen thuis. De nadruk lag op 'roeping' en de leerlingen werden gewezen op de vooraanstaande

3. Deze bijdrage is gebaseerd op mijn licentiaatsverhandeling o.l.v. Bruno De Wever. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon. Jules Spincemaille (1882-1954) en de Vlaamse Beweging*, UGent, vakgroep Nieuwste Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 2004. De belangrijkste geraadpleegde archieven voor deze verhandeling waren: het Algemeen Rijksarchief (ARA) (Archief van de Raad van Vlaanderen); het Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-Nationalisme (ADV N) (vnl. archief Arthur de Bruyne BE ADVN AC2, archief Jules Spincemaille BE ADVN AC91); het Archief en Museum van het Vlaamse Cultuurleven/Letterenhuis (AMVC) (vnl. het bestand J. Spincemaille S79665); het Archief Leon Defraeye (Deerlijk) en het persoonlijk archief van Wilfried Spincemaille (Kortenbergh). Ik maakte tevens gebruik van een nog niet eerder bestudeerde bron, het repressiedossier van Spincemaille (na de Tweede Wereldoorlog).

rol die zij in de maatschappij zouden spelen. Daarom kregen ze een idealistische instelling mee en werden ze gevoelig gemaakt voor waarden als liefde voor godsdienst, taal en volk.⁴ Dit zendingsbewustzijn kwam tot uiting in het engagement van de scholieren binnen de Vlaamse beweging, waar ze tevens een eigen, identiteitsscheppende ruimte vonden – los van de soms benauwende collegemuren. Bovendien was deze beweging voor het milieu waartoe deze jongeren behoorden een middel om zich politiek en maatschappelijk te doen gelden.

Spincemailles generatie kreeg, zeker in West-Vlaanderen, van de vorige generatie een liefde voor de moedertaal mee. De ouders en figuren als Verriest (eveneens Deerlijkzaan) en Rodenbach hadden er het enthousiasme voor de Vlaamse taal doen oplaaien. Het was echter Spincemaille en zijn tijdgenoten die dit enthousiasme in een efficiënte politieke strijd poogden om te zetten.

Op politiek vlak was er in Deerlijk een relatief goed vertegenwoordigde daensistische partij, onder leiding van Remi Vanderschelden. Het daensistische gedachtegoed zou Jules Spincemaille evenwel pas beter leren kennen tijdens zijn collegejaren in Tielt en daarna via zijn vrienden, de voormannen Gustaaf Doussy en Hector Plancquaert. De conflicten met de 'staatskatholieke' partij in zijn geboortedorp hebben Spincemaille waarschijnlijk reeds een meer kritische houding tegenover de katholieke partij doen aannemen. Een zeker politiek radicalisme zou hem steeds blijven kenmerken. In tegenstelling tot de relatief positieve houding ten opzichte van Vlaamsgezinde uitingen, werd deze sociaal-politieke dissidente beweging door het schoolbestuur hard tegengewerkt.⁵

Zoals het in die tijd de gewoonte was, speelde ook de literaire vorming in het college een grote rol. In Tielt heeft Spincemaille dan ook zijn eerste letterkundige stappen gezet. Later zou hij naast zijn politieke artikels geregeld gedichten publiceren, bereidde hij een roman voor en ontwierp hij scenario's voor de film, het nieuwe medium van die tijd.

4. L. Gevers, *Bewogen jeugd. Ontstaan en ontwikkeling van de katholieke Vlaamse studentenbeweging (1830-1894)*, Leuven, 1987, pp. 235-236.

5. M. Lerouge, D. Vandekerckhove & R. Vanlandschoot, *300 jaar College te Tielt. Van Schola Latina tot Sint-Jozefcollege, 1686-1986*, Tielt, 1986, pp. 125-126.

De collegejaren van Spincemaille vielen samen met een woelige periode. In Tielt hadden de gemeenteraadsverkiezingen van 1895 namelijk voor een enorme verrassing gezorgd: de daensisten haalden er een onverwacht groot aantal stemmen. De katholieke partij ondernam uiteindelijk stappen om de verkiezing van de daensistische voorman en oud-leerling van het college Paul Robberecht nietig te laten verklaren. Bij de parlementsverkiezingen van 1896 kwamen Hector Plancquaert en Léonce Ducatillon op voor de daensisten, maar zij leden toen een nederlaag. De katholieken hadden een aantal zwaargewichten ingezet en bovendien had mgr. Waffelaert in mei 1896 in een herderlijke brief de strijd tegen de daensisten versterkt. Zie R. Vanlandschoot, *Kapelaan Verschaeve. Biografie*, Tielt-Gent, 1998, p. 48.

STUDENT

Na de retorica ging Jules Spincemaille rechten studeren. Hiervoor volgde hij eerst twee jaar (1903-1904 en 1904-1905) college in Namen, bij de jezuïeten (Facultés Notre Dame de la Paix). Nadien trok hij naar Leuven waar hij drie academiejaren doorbracht en in 1908 promoveerde tot doctor in de rechten. Als student is hij niet onverdienstelijk geweest, hoewel hij zich buiten zijn studies met heel wat andere zaken bezighield.

Aan de rechtenfaculteit in Namen en aan de 'hogeschool' in Leuven kwamen studenten in dezelfde atmosfeer terecht als die van het college. Het ging eveneens om een homogeen katholiek milieu met een relatief strenge controle. De studenten waren bijna allen van goeden huize en er heerste een bourgeoisgeest "zonder dat ze het zelf goed beseften".⁶

In dit studentenleven toefde Spincemaille in de kringen rond zijn goede vriend Jef Van den Eynde. Hij was in verschillende studentenclubs en genootschappen actief. Op die manier leerde hij mensen als de latere minister Philip Van Isacker, de jurist en uitgever Alfons De Groeve en de daensist Gustaaf Doussy kennen. In verenigingen als Met Tijd en Vlijt, De Sprekersbond en Taal en Kennis treffen we in die jaren Frans en August Van Cauwelaert, Ernest Claes, Jan Grauls, Alfons Fierens, August Fierens, Hubert Verwilghen, Karel Verwilghen en vele anderen aan. Van Isacker beschreef hen aldus: "de studentengeneratie van Leuven uit die tijd was een der meest belovende die de Universiteit ooit gaf. Zij heeft voor het merendeel de Vlaamse verwezenlijkingen van tussen de twee oorlogen op haar actief."⁷

De belangrijkste scheidingslijn die er tussen de studenten liep, was die tussen Nederlands- en Franstaligen. Dit zorgde dan ook voor de nodige problemen. Ernest Claes beschrijft bijvoorbeeld een gevecht tussen Franstalige en Vlaamse studenten als volgt: "heel de bende tiert en klopt in den blinde op alles wat maar te raken is (...). Juul Spincemaille heeft er een bij de keel, Fliep van Isacker slaat een andere een stuk van zijn oor en die roept op zijn mama, (...) Miel Wagemans, Louis Verstraete en Jef Van den Heuvel zijn er ook bij." Verderop heeft hij het over de Vlaamse studenten in Den Bel. Daar kwam een elfjarig bedelmeisje met haar mandoline liedjes spelen. "Juul Spincemaille gaf haar een hele frank om bij de Walen de Vlaamse Leeuw te gaan spelen. Gelukkig kende ze dat lied niet."⁸

Ook in die periode kreeg het Vlaamse studentenleven onder impuls van Jef Van den Eynde een nieuw elan. Men probeerde niet alleen het clubleven cultureel te

6. E. Claes, *Leuven, O dagen schone dagen!*, in: *Nieuwe Omnibus*, Leuven, 1971, pp. 396-397.

7. P. Van Isacker, *Tussen staat en volk. Nagelaten memoires*, Antwerpen, 1953, p. 19.

8. E. Claes, *Leuven, O dagen [...]*, pp. 281-282.

verheffen, maar ook de studenten te wijzen op de verantwoordelijkheid die zij voor hun volk te dragen hadden. Twee initiatieven die deels ook bepalend zouden zijn voor Spincemailles verdere politieke levensloop, zijn hier het vermelden waard: de publicaties *Als 't Past* en *De Vlaamsche Wacht*.

Toen in december 1907 kardinaal Désiré Mercier een officieel bezoek bracht aan de Leuvense universiteit, sprak hij bij die gelegenheid uitsluitend in het Frans, hoewel in 1902 overeengekomen was dat dit in beide talen diende te gebeuren.⁹ Spincemaille reageerde samen met De Groeve, Van Isacker, Jules Grietens en Gabr. Rabau met de oprichting van het 'clandestien' studentenbladje *Als 't Past*.¹⁰

Inhoudelijk bespeelde het blad volop het thema van de vernederlandsing van het (hoger) onderwijs. Deze strijd werd vergeleken – en liep parallel – met de strijd van de katholieken voor hun katholieke onderwijs. Onbevreesd bekritiseerden de samenstellers ook de anti-Vlaamse houding van kardinaal Mercier.¹¹ Spincemaille verdedigde de opvatting dat de Vlaamse ontvoogdingsstrijd *in se* een democratische strijd was.¹² De Waalse studenten verweet hij dat ze een “*apenspel*” speelden. Als reactie op de Vlaamse strijd meenden ook zij voor hun rechten te moeten opkomen: “*Dat zijn Wallonisanten, ze strijden voor hunne taal omdat de Vlamingen het ook doen.*” Ze hadden er echter, volgens Spincemaille, geen reden toe, want hun taal werd helemaal niet onderdrukt.¹³ De ‘franskiljons’ moesten zich maar bezighouden met het bestrijden van het “*bederf op zedelijk en geestelijk gebied in Walenland*”, want het wemelde er “*van alle ongodsdienstige en antikatholieke mierennesten*”.¹⁴

Het tweede blad, *De Vlaamsche Wacht*, werd door Spincemaille samen met Gustaaf Doussy en Alfons De Groeve opgericht.¹⁵ Ook mensen als Jef Van den Eynde, Lodewijk Dosfel en prof. Lodewijk Scharpé werkten eraan mee. Het was oorspronkelijk de bedoeling om slechts één maand te verschijnen, ter ondersteuning van het wetsvoorstel-Coremans m.b.t. de vernederlandsing van het middelbaar onder-

9. M. De Moor, *Als 't Past*, in: R. De Schryver, e.a. (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, dl. 1, p. 269; L. Vos-Gevers, *De Vlaamse studentenbeweging te Leuven 1836-1914*, in: *Onze Alma Mater*, jg. 29, 1975, nr. 2, pp. 130-132.

10. *Als 't Past*, 21 augustus 1909; AMVC, S 79665: Brief van Spincemaille aan Goossenaerts, 6 september 1911; ADVN, D8747(1/2): Brief van Heynderickx aan De Bruyne, 12 januari 1955; L. Vos-Gevers, *De Vlaamse studentenbeweging [...]*, pp. 140-141 (voetnoot 94); H. Gravez & M. De Moor, *Amicitia*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, dl. 1, p. 271.

11. AMVC, S79665: Brief van Spincemaille [tussen 1910 en 1918]; *Als 't Past*, april 1910.

12. *Als 't Past*, nr. 2, december 1907.

13. J. Spincemaille [ps. Jan Blokker], *Wallonisanten*, in: *Als 't Past*, nr. 1, december 1907.

14. J. Spincemaille [ps. Jan Blokker], *Vlamingen!*, in: *Als 't Past*, nr. 5, maart 1908.

15. A. de Bruyne, *Lodewijk Dosfel 1881-1925*, Wilrijk, 1967, p. 50; L. Wils, *De Messias van Vlaanderen. Frans Van Cauwelaert 1880-1910*, Antwerpen, 1998, p. 125.

wijs. Uiteindelijk verscheen het dagblad van 11 juli tot 12 november 1907.¹⁶ Later zou Spincemaille van het tijdschrift zeggen dat er “reeds een echt activistische toon zodanig weerklonk, dat de kakelende, pratende, zuchtende strijders van die tijd, de mannen, ‘die door de Vl[aamse] Beweging er komen moesten’ verschrikt opvloegen.”¹⁷ Als ‘t Past was samen met *De Vlaamsche Wacht* een van de eerste bladen die de bestuurlijke scheiding van België bespreekbaar maakten.¹⁸ De radicalisering van de studentenbeweging leidde vooral tot grote onenigheid met Van Cauwelaert en andere gematigde flaminganten. Ze maakte het voor Spincemaille en andere katholieke studenten wellicht minder moeilijk om later als activist mee te werken aan de ‘verwezenlijking’ van de oude eisen. In de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog had “De slakkengang van de taalwetgeving het geloof in de goede trouw van de volksvertegenwoordigers en de partijpolitiek [ondermijnd].”¹⁹

ACTIVISME

Na zijn studies vond Spincemaille als ambtenaar werk in Brussel. Hij werd hoofd van de dienst der betwiste zaken van de gemeente Etterbeek en griffier van de werkrechtshoofdenraad in Sint-Joost-ten-Node. Hij had ook een eigen consultatiebureau in rechtszaken.²⁰ Terzelfdertijd bleef hij actief in allerlei Vlaamse verenigingen en publiceerde artikels in dagbladen en tijdschriften. Ondertussen had hij kennisgemaakt met Elise Devos²¹ die samen met haar moeder in Brussel woonde. Het klikte tussen hen en ze besloten te trouwen. Na het huwelijk op 14 februari 1912 gingen ze in Sint-Lambrechts-Woluwe wonen. Het geluk van het jonge koppel zou echter niet lang duren. In 1913 stelden de dokters vast dat Elise aan tuberculose leed. Zij stierf aan het begin van de oorlog, op 12 september 1914, en liet geen kinderen na.

De deelname aan het activisme is bij Spincemaille wellicht geleidelijk gegaan.²² Hij bleef tijdens de eerste oorlogsjaren zijn ambt van griffier verder uitoefenen. In die functie werd hij op 7 april 1915 (onbezoldigd) secretaris van het Nationaal Hulp- en

16. F. Van Campenhout, *Lexicon van de Daensistische Beweging*, Gent-Oostakker, 1993, p. 77.

17. J. Spincemaille, Jef Van den Eynde, in: *De Schelde*, 17 april 1929; *De Vlaamsche Wacht*, nr. 34, 19 en 20 augustus 1907.

De Vlaamsche Wacht behandelde hoofdzakelijk vier thema's: de paradox tussen het klerikaal-katholicisme en de Vlaamse politieke eisen, de katholieke sociale strijd, de radicalisering van de studentenbeweging en ten slotte de Vlaamse cultuur. Vernieuwend waren de pogingen om naar het voorbeeld van de Duitse *Volksverein* een brug te slaan tussen studenten en arbeiders (o.m. door de organisatie van avondscholen).

18. M. De Moor, *Als 't past [...]*; B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, p. 51.

19. B. De Wever & F. Seberechts, *Vlaams-nationalistische partijen*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3334-3361.

20. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel onderzoek, document 13.

21. Elise Joséphine Marie Ghislaine Aimée Rosalie Devos werd op 14 februari 1887 geboren in Geraardsbergen. Dochter van Marie Vanderborght en apotheker Alfred Ghislain Devos.

22. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, pp. 58-59 en 63-70.

Voedingskomiteit in Etterbeek.²³ Op 18 juni 1915 stelden een aantal Brusselaars, in overleg met de Duitsers, een werkplan op dat voorzag in de betere uitvoering van de bestaande taalwetten (vooral in Brussel), de vernederlandsing van het onderwijs, de bestuurlijke scheiding en politieke zelfstandigheid van Vlaanderen.²⁴ Deze vergadering betekende het begin van georganiseerde contacten tussen de Duitsers en de hoofdstedelijke activisten, die zich verenigden in de Vereniging van Vrienden der Vlaamse Zaak. In hoeverre Spincemaille persoonlijk in deze beginfase van het activisme betrokken was, kon ik niet achterhalen.

Spincemailles rol in het activisme was tweezijdig. Enerzijds was hij directeur-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken (afdeling Provincie- en Gemeentezaken) en van een aantal commissies, anderzijds was hij lid van zowel de eerste als de tweede Raad van Vlaanderen.

Hij werd tot directeur-generaal benoemd op 13 mei 1917. Naar eigen zeggen na de oorlog, weigerde hij aanvankelijk om op het aanbod in te gaan, maar zijn activistische vrienden maakten gebruik van het feit dat hij zich in het buitenland bevond om de benoeming door te voeren. Uiteindelijk konden enkele intieme vrienden hem toch overtuigen de functie aan te nemen. Tegelijk nam hij ontslag bij de gemeente Etterbeek.²⁵

Ambtshalve was hij bevoegd om advies te verlenen bij benoemingen van burgemeesters en politiecommissarissen en bij de wetgeving daarover. Verder stond hij in voor de vervlaamsing van de administratie van steden en gemeenten en de organisatie van Groot-Brussel (een fusie van de Brusselse gemeenten). De communicatie met zowel de lagere besturen als met het hogere, Duitse, bestuur verliep altijd moeizaam. Zo bleek bijvoorbeeld al na enige maanden dat de voorzitter van het burgerlijk beheer van de provincie Brabant zonder medeweten van het ministerie toestemming verleend had aan een aantal Brabantse gemeenten om als ambts-taal toch het Frans te blijven gebruiken.²⁶ Ook de zoektocht naar bekwame mensen om een aantal diensten te hervormen, bleef moeilijk. Spincemaille uitte ook kritiek op de 'ons kent ons' benoemingen van Vlaamsgezinde personen.²⁷

23. AMVC, S79665, dossier "aide aux sans logis d'Etterbeek": Lidkaart 'Nationaal hulp- en voedingskomiteit', 8 november 1916, Afdeling Etterbeek; *Volk en Staat*, 13-14 december 1942.

24. L. Wils, *Flamenpolitik en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de eerste wereldoorlog*, Leuven, 1974, p. 83.

25. ADVN, D8747(1/2): Brief van Heynderickx aan De Bruyne, 12 januari 1955; [J. Spincemaille], *Van Flamingant tot... "Landverrader". Eene bladzijde over de wording en den ontwikkelingsgang van het aktivisme in Vlaanderen*, Den Haag, 1919, pp. 14-15. De oorspronkelijke documenten waaruit geciteerd wordt in deze brochure zijn bewaard gebleven (AMVC, S79665).

26. ARA, ARVV, D115: Brief van Spincemaille aan de voorzitter van het burgerlijk beheer van de provincie Brabant, 7 augustus 1918.

27. ARA, ARVV, D115: Brief van Spincemaille aan de voorzitter en leden van de Raad van Vlaanderen, 30 augustus 1917.

In de eerste Raad van Vlaanderen, het leidinggevende orgaan van de activistische politiek, zetelde hij in de commissie Binnenlandse Zaken en Rechtswezen²⁸ en in de tweede raad was hij eveneens lid van de commissie van Binnenlandse Zaken en Rechtswezen en van de Reglementscommissie.²⁹ In 1918 werd hij kortstondig secretaris van de raad.³⁰ Zijn houding in de raad werd gekenmerkt door een voortdurend wantrouwen van de Duitse politiek. Hij nam meestal gematigde standpunten in en deed daarenboven pogingen om in de raad tot meer eenheid te komen om zo effectiever te kunnen functioneren.³¹

VLUCHT NAAR NEDERLAND

Vanaf oktober 1918 trof de commissie van Zaakgelastigden van de Raad van Vlaanderen onder voorzitterschap van Josué De Decker voorbereidingen voor de vlucht van de activisten naar Nederland en Duitsland.

De gerechtelijke vervolging van de activisten na de oorlog was door de regering in ballingschap voorbereid. Na de vervlaamsing van de Gentse universiteit had de regering op 10 oktober 1916 een Koninklijk Besluit uitgevaardigd, dat het aanvaarden van een ambt aan de nieuwe universiteit strafbaar maakte. De doorvoering van de bestuurlijke scheiding leidde in april 1917 tot twee besluitwetten waarvan één het meewerken met de bezetter strafbaar stelde. De tweede wet verklaarde daarenboven alle door de bezetter en de activisten doorgevoerde hervormingen nietig. Er werd beslist dat na de oorlog het krijgsgerecht zou oordelen over de strafbare collaboratie van na 13 april 1917. De wetgeving voorzag een harde aanpak: collaborateurs riskeerden tot 20 jaar dwangarbeid.

Spincemaille had op 14 november zijn woning verlaten en leefde nog tot in december ondergedoken bij een bevriende familie in Elsene. Op 5 december 1919 is hij incognito de grens overgestoken. Nadat hij zich deels financieel ingedekt had door een deel van zijn bezittingen bij familie te 'parkeren', vestigde hij zich in Den Haag waar hij zich aan het schrijven zette aan een verdediging van zijn houding.³² Het werd een brochure waarin hij zijn activisme verdedigde en tevens een aanklacht tegen de 'passieven' die, ook nu de oorlog voorbij was, 'apathisch' bleven.³³

28. ARA, ARVV, D115: Brief van Spincemaille, 3 augustus 1917; *Les Archives du Conseil de Flandre (Raad van Vlaanderen)*, Bruxelles, 1928, p. 8.

29. *Les Archives [...]*, pp. 46-47 en 141.

30. *Les Archives [...]*, p. 88.

31. Bij de vorming van de Tweede Raad wilde Spincemaille zich aanvankelijk niet meer verder engageren omdat de raad en de 'ministeries' zo onmachtig en inefficiënt waren. Zie ARA, ARVV, D115: Brief van Spincemaille aan De Ceuster, 9 maart 1918. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, p. 89.

32. Over de vlucht van Spincemaille, zie: B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, pp. 95-98.

33. [J. Spincemaille], *Van Flamingant tot [...]*. Zie ook voetnoot 25.

Op 22 april 1920 werd Spincemaille samen met 14 andere activisten door het parket van Brussel in beschuldiging gesteld. Op 31 mei 1920 werd hij door het assisenhof bij verstek veroordeeld tot 10 jaar gevangenisstraf en het betalen van een boete van 300 000 fr. Dit was in vergelijking met andere veroordeelden een zeer lichte straf.³⁴

In Nederland kon Spincemaille met de steun van Groot-Nederlandsgezinde vrienden vanaf mei 1921 aan de slag als directiesecretaris bij de Koninklijke Nederlandse Edelmetaal Bedrijven in Voorschoten. Nadien kreeg hij een betrekking als directeur van de nv Nederlandse Spera Film Maatschappij. Dit bedrijf, waarin Spincemaille persoonlijk voor een aanzienlijk bedrag aandelen had, werkte vanuit een sociaal-christelijke inspiratie.³⁵ Voor de films die de onderneming produceerde, schreef Spincemaille een aantal scenario's. In mei 1924 ging de firma failliet door het slechte beheer van de Duitse vennoten. Voor Spincemaille had dit financieel geen te zware gevolgen want hij had ondertussen zijn eigen Vlaanderse Manufacturenhandel opgericht. Met dit bedrijf verkocht hij producten van de weverij van zijn broer René. Hij zou deze maatschappij blijven runnen tot zijn terugkeer naar België.³⁶

Al in 1923 had Jules Spincemaille in Den Haag Hedwig Berger leren kennen. Zij werd geboren op 31 oktober 1896 in Wiesbaden en had aan de von Humboldt-universiteit in Berlijn politieke en sociale wetenschappen gestudeerd. Zij was in 1921, vanwege de onzekere economische en politieke situatie in Duitsland, naar Nederland uitgeweken waar zij in Den Haag werkte voor een bank. Op 15 december 1927 huwde het paar. Ook dit huwelijk bleef kinderloos.³⁷

Spincemaille bleef contact onderhouden met de andere uitgeweken activisten. Zoals we eerder zagen, publiceerde hij een aantal clandestiene tijdschriften en brochures ter verdediging van de activisten. Tevens speelde hij een rol bij de perikelen rond het Vlaams Comité (de voortzetting van de Raad van Vlaanderen in 'ballingschap') en in de zaak rond de archieven van de Raad van Vlaanderen.

34. Vergelijk bijvoorbeeld met D. Vanacker, *Het activistisch avontuur*, Gent, 1991, pp. 361-362. Ook uit het artikel van Michel Deckers blijkt dat dit een lichte strafmaat was. Ten eerste kregen hoge ambtenaren doorgaans zeer zware straffen, ten tweede werden de bij verstek veroordeelden nog eens zwaarder bestraft. M. Deckers, De strafrechtelijke vervolging van het activisme. Deel III: De omvang. Besluiten, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 62, 2003, nr. 1, pp. 22-31; Dr. Jules Alberic Spincemaille wordt 60 jaar – een leven van strijd, in: *Volk en Staat*, 13-14 december 1942. De onderzoeksrechter zou bovendien dankzij Spincemaille ooit een benoeming bekomen hebben.

35. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel onderzoek, document 13.

36. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, pp. 105-108.

37. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, p. 108.

Hij raakte meer en meer overtuigd van een Groot-Nederlands ideaalbeeld. Hoe dit politiek te verwezenlijken was, bleef vaag, want tegelijk bleef hij een voorstander van een federaal België.

De relaties tussen de oud-activisten onderling waren echter niet altijd goed. Spincemaille had vooral problemen met de groep rond Josué De Decker. Diens tijdschrift *Vlaanderen* (1922-1934), dat hij samen met priester Robrecht De Smet leidde, werd zelfs een van de grootste bronnen van onenigheid in het Vlaams-nationalistische kamp.³⁸ Het blad, dat later met Duits geld gesteund werd³⁹, voer een radicaal anti-Belgische koers, zodat bij hen geen sprake kon zijn van een federalisering van België. *Vlaanderen* ageerde tegen de leiders van de Frontpartij en noemde een politicus als Herman Vos en de Groot-Nederlander Pieter Geyl 'neobelgicisten'. De onenigheid binnen het Vlaams-nationalisme draaide onder meer rond het principe van de 'godsvrede'. Bij de Frontbeweging had 'godsvrede' het opzijzetten van de onderlinge politieke strijd betekend. Men wilde eerst gezamenlijk zelfbestuur voor Vlaanderen bekomen. Vanaf ca. 1925 kwam dit principe meer en meer onder druk te staan door de opflakkerende tegenstellingen tussen katholieken en vrijzinnigen. Velen ijverden voor een katholieke Vlaams-nationalistische partij. De Frontpartij verbrokkelde in allerlei min of meer geografisch bepaalde fracties waarvan enkel de Antwerpse Frontpartij zich nog aan het godsvredeprincipe hield. Vooral in West-Vlaanderen, onder leiding van Joris Van Severen en Jeroom Leuridan, ging men een radicalere en rechts-katholieke koers varen.

Om de eenheid te herstellen werden er vanaf 1926 pogingen ondernomen om een overkoepelend, leidinggevend orgaan (Directorium) op te richten. Al van in het begin werden ook de 'ballingen', die de verbrokkeling met lede ogen aanschouwden hadden, hierbij betrokken.⁴⁰ Na de ontbinding van het Vlaams Comité waren in verschillende Nederlandse steden verenigingen van oud-activisten ontstaan. Zij bundelden hun krachten in 1925 door de oprichting van een koepel, het Verbond van Vlaams-Hollandse Verenigingen. Dat de activisten vanaf 1925 opnieuw meer gehoor kregen bij het Vlaams-nationalisme in Vlaanderen⁴¹, is dan

38. P. van Hees & A.W. Willemsen, *Geyl en Vlaanderen. Uit het archief van Prof. dr. P. Geyl. Brieven en notities. Deel I 1911-1927*, Antwerpen-Utrecht, 1973, pp. 19-20; L. Vandeweyer, De eerste barsten in het Vlaamse Front, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 44, 1985, nr. 2, pp. 78-94; L. Vandeweyer, Machtsstrijd in het Vlaamse Front. Het afsterven van "Ons Vaderland", de geboorte van "Vlaanderen", in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 44, 1985, nr. 4, pp. 206-224; L. Vandeweyer, Redaktiegeschiedenis van het weekblad "Vlaanderen" 1925-1934, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 45, 1986, nr. 2, pp. 65-83.

39. S. De Schaepdrijver, *De Grootte Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Amsterdam-Antwerpen, 1999, p. 305.

40. J. Dedeurwaerder, *Professor Speleers: een biografie*, Antwerpen, 2002, p. 460; N. Van Campenhout, Balling in Nederland. Een hoofdstuk uit het leven van Karel Heynderickx (1918-1929), in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 38, 1979, nr. 3, kol. 156.

41. N. Van Campenhout, Balling in Nederland [...], kol. 155.

ook grotendeels aan deze betere organisatie te danken. Spincemaille fungeerde tijdens de gesprekken in Rozendaal als afgevaardigde van het verbond. Het standpunt van de uitgewekenen was dat de Antwerpse vrijzinnigen niet mochten buitengesloten worden. Daarom moest het katholiek-solidaristische programma – dat de andere groepen aanhingen – volgens Spincemaille zodanig geformuleerd worden dat de vrijzinnigen er geen probleem mee zouden hebben. Spincemaille vond het persoonlijk wel geen slechte evolutie dat het katholieke aspect binnen het Vlaams-nationalisme opnieuw meer aandacht kreeg. Dit was voor hem echter geen belemmering om samen te werken met andersgezinden.⁴²

De besprekingen gingen met grote moeilijkheden gepaard.⁴³ In oktober 1928 trok het Verbond van Vlaams-Hollandse Verenigingen zich terug. Kwam dat omdat de uitgeweken activisten realiseerden dat zij eigenlijk maar een geringe invloed hadden op de Vlaams-nationalistische beweging 'te velde'?⁴⁴

De ervaringen tijdens de onderhandelingen hadden Spincemaille ontgoocheld. Hij had gehoopt dat het partijpolitieke Vlaams-nationalisme nu eindelijk komaf zou kunnen maken met de onduidelijke lijn en de verdeeldheid. "[De] oorzaak van vele van de miseries is het onderlinge wantrouwen en de ziekte van het eeuwig getheoretiseer. Men komt er zoo moeilijk toe door het verleden een streep te trekken, [...] dat, waar voorzichtigheid geboden is, dit nog geen aanleiding moet zijn tot een onvruchtbaar wantrouwen, dat het getheoretiseer [...] alleen Vlaanderen niet redden zal." Met de "onklare, onprincipiële vooroorlogse strijdwijze" zouden ze nergens geraken, vond hij.⁴⁵

AMNESTIE

Al tijdens de begindagen van de 'ballingschap' hadden de activisten gesprekken gevoerd over de manier waarop ze amnestie zouden kunnen bewerkstelligen.⁴⁶

In mei 1926 begon Jules Spincemaille met de voorbereiding van een internationale amnestiepetitie, die een debat over amnestie in het Belgische parlement moest uitlokken. Aangezien het inefficiënt zou zijn de organisatie te laten leiden door ex-activisten, dacht Spincemaille eraan die taak aan Nederlanders toe

42. AMVC, S79665: Brief van Spincemaille aan Goossenaerts, 24 februari 1925.

43. Zie J. Dedeurwaerder, *Professor Speleers [...]*; B. De Wever, *Algemeen Vlaamsch Nationaal Verbond (AVNV)*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, dl. 1, p. 261.

44. J. Dedeurwaerder, *Professor Speleers [...]*.

45. AMVC, S79665: Brief van Spincemaille aan Van Severen, 28 september 1928.

46. Archief Wilfried Spincemaille: Brief van Jacques aan Spincemaille, 15 november 1924. Voor sommigen hoefde amnestie echter helemaal niet. Een terugkeer van de 'bannelingen' zou *de facto* het aanvaarden van het bestaan van België betekenen en het opgeven van de Groot-Nederlandse gedachte. "Terug te keren als een verloren zoon, en aangezien te zijn als iemand die men zijn *bêtise* wel genadiglijk wil vergeven; neen; bij God, daar bedank ik voor", schreef Emile Jacques aan Spincemaille. De gerechtelijke straffen en 'ballingschap' hadden volgens hem het Vlaams-nationalisme veel goed gedaan en hoe langer deze toestand bleef duren, hoe beter.

THE MOVEMENT FOR FULL AMNESTY

The following have signed the appeal to the Belgian chambers on behalf of full amnesty for the condemned activists:

CZECHO-SLOVAKIA

- Mrs. Maria Aull, Secretary „German League for Society of Nations“ and „German Women's League for Peace and Freedom“, Prague.
- Prof. Dr. Ir. Arn. Bláha, Sociology, Masaryk University, Brno.
- Mrs. Milena Illova, Secretary „Czecho-Slovakian League for Peace and Freedom“, Prague.
- Prof. Dr. Josef Macek, Graduate School of Commerce, University, Prague.
- Dr. Jan. Vojáček, Patent Attorney, Prague.
- 6 Mrs. Martha Neustadte, Vice-President „German Women's League for Peace and Freedom“, Prague.

DENMARK

- Dr. J. H. Leunbach, Dr. Med. and Author, Copenhagen.
- 1 Prof. Dr. Fr. Weis, Copenhagen.

ENGLAND

- 19 Prof. Ernest Barker, late Principal of King's College, London; Professor of Political Ideas, Cambridge.
- H. N. Brailsford, Author and Publicist.
- W. H. Ewer, Foreign Editor „Daily Herald“.
- Hamilton Fyfe, Author and Publicist.
- John Galsworthy, Author.
- Dr. P. Gooch, Author, Editor „Contemporary Review“; Editor British Official Documents on the origins of the War, etc., etc.
- J. B. Hobman, Editor „Westminster Gazette“.
- 1 Stuart Hodgson, Editor „Daily News“.
- Prof. J. H. Laski, Professor History of Political Ideas, London University.
- Kingsley Martin, Historian and Publicist.
- F. W. Pethick Lawrence, M. P.
- Donald Maclean, D. D., Professor Free Church College, Edinburgh.
- W. Moore Ede, Dean of Worcester.
- H. W. Nevinson, Author and Publicist.
- Miss Eileen Power, Reader in Economic History, London University.

Namenlijst van personaliteiten uit Tsjechoslovakije, Denemarken, Engeland, Finland, Frankrijk, Nederland, Hongarije, Ierland, Italië, Noorwegen, Portugal, Zuid-Afrika, Zweden, Zwitserland en de Verenigde Staten van Amerika die het manifest voor volledige amnestie voor activisten, ingediend in 1928 bij de Belgische Kamer, ondertekenden.
[ADV N, BE ADV N AC 2 – Archief Arthur de Bruyne, D8747(1/8)]

te vertrouwen. Die bleven echter terughoudend. Uiteindelijk werd op een vergadering op 26 juni 1927 beslist om de actie zo internationaal mogelijk te houden, maar wel met Nederlandse steun. De petitie zou dan door zeven 'onbesproken' Vlamingen ingediend worden.⁴⁷ In Vlaanderen kreeg men zo de medewerking van Herman Vos.

De werking van het comité stond echter al in de zomermaanden op een laag pitje. Pas in februari 1927 kwam er weer schot in de zaak.⁴⁸

Het aanschrijven van de tientallen mensen en de overige correspondentie, wat door Leo Simons en Spincemaille gedaan werd, vergde echter veel werk. In november 1927 stopte Simons ermee, waardoor al het werk op de schouders van Jules Spincemaille terecht kwam.⁴⁹

Het 'adres' werd op 8 februari 1928 – een symbolische dag want Borms begon die dag aan zijn tiende gevangenisjaar – ingediend bij het bureau van de Kamer.⁵⁰ Het droeg een 200-tal handtekeningen van personaliteiten waaronder John Galsworthy, Stuart Hodgson (uitgever van *The Daily News*), H.G. Wells, Georges Duhamel, Romain Rolland, Gerard Brom, H. Burger, Frederik Van Eeden, A.M. Joekes, Wouter Nijhoff, Israel Querido, Jan Toorop, Albert Vogel, mgr. Horváth, George Russell en W.B. Yeats.

Het manifest had een grote weerslag in de pers, zeker in België en Nederland.⁵¹ Politiek heeft het invloed gehad bij de goedkeuring in maart 1928 in de Kamer van het rapport van Jan Van den Eynde, over het amnestievoorstel van Van Cauwelaert.

Uiteindelijk raakte de voorgestelde 'uitdovingswet' goedgekeurd op 6 december 1928, drie dagen voor de Bormsverkiezing. Zo konden de gevangenen vrijkomen en de 'ballingen' naar België terugkeren. Deze volgens Vlaams-nationalisten onvolmaakte regeling zou later zorgen voor de voortzetting van de amnestieactie in de jaren 1930.⁵² De 'clementiewet', en dus geen echte 'amnestiewet', was een opsteker voor de radicale Vlaams-nationalisten en werd gesymboliseerd door de vrijlating van Borms op 17 januari.⁵³

47. Brief van Leo Simons aan Pieter Geyl, 27 juni 1926, in: P. van Hees & A.W. Willemsen, *Geyl en Vlaanderen [...]*, pp. 334-337.

48. Dit verklaart misschien waarom Simons in zijn brieven aan E. De Bom niets over de actie vermeldde in dat eerste jaar, zoals Willem Van den Steene weet te vertellen. W. Van den Steene, *Oog voor Vlaanderen. Leo Simons (1862-1932) en de Vlaamse Ontvoogdingsstrijd*, Gent, 2001, p. 182.

49. AMVC, S79665: Brief van Geyl aan Spincemaille, 14 november 1927.

50. H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging. 1914/1939. Tweede deel*, Antwerpen, 1971, p. 195.

51. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, p. 131.

52. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, pp. 195-197; S. Van Clemen, *De briefwisseling tussen Joris van Severen en Frederik Carel Gerretson*, in: M. Cailliau (red.), *Joris van Severen: zijn persoon, zijn gedachten, zijn invloed, zijn werk. Jaarboek 7*, Ieper, 2003, pp. 110-111 en 116-117.

53. H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging [...]*, p. 199.

“DE SCHELDE”

De geschiedenis van het Antwerpse Vlaams-nationalistische dagblad *De Schelde* werd reeds uitgebreid beschreven.⁵⁴ De vennootschap De Schelde werd gefinancierd door een op 18 december 1928 in Utrecht opgerichte Stichting ter Bevordering van de Nederlandse Beschaving. Daarvan was Jules Spincemaille ondervoorzitter, terwijl Frederik Gerretson voorzitter was en Willem Van Es secretaris.⁵⁵ Zelf leverde Spincemaille, onder naam van zijn zus Maria, een aanzienlijke financiële inbreng.⁵⁶ Door de Nederlandse financiers werd hij naar voren geschoven als beheerder.

In 1932 kwam het blad in financiële nood en dit ging gepaard met politieke moeilijkheden. Hoofdredacteur Herman Vos stapte over naar de Belgische Werklieden Partij (BWP) en het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) poogde voortdurend meer greep op het dagblad te krijgen. Vanaf oktober vonden onderhandelingen plaats om de krant te verkopen. Hoewel het VNV verschillende keren een aanbod deed, ging het vennootschap er niet op in. Uiteindelijk kwam medewerker Herman Van Puymbrouck met een eigen initiatief. Hij zou geld inbrengen en wilde in ruil daarvoor hoofdredacteur worden. Politiek wilde hij een democratische lijn volgen, tegen de fascistische stromingen in. Ook tegen het katholieke solidarisme zou hij zich als vrijzinnige blijven verzetten. Verder wou hij van het blad een echt leidinggevend orgaan maken, zonder vrije tribunes. Het zou ook geen dagblad meer mogen zijn voor heel Vlaanderen, maar enkel nog voor Antwerpen en Sint-Niklaas.⁵⁷

Spincemaille was meteen tegen dit voorstel, maar Van Es kwam toch tot een akkoord met Van Puymbrouck op 12 december 1933 waardoor het blad in diens handen kwam.

Met de overname van *De Schelde* door Van Puymbrouck en anderen werd een oude droom van Spincemaille tenietgedaan. De verhoopte eenheid binnen het Vlaams-nationalisme was er noch door het Directorium, noch door *De Schelde* gekomen. Spincemaille stapte uit het vennootschap. Mogelijk heeft de ontgoocheling hem

54. B. De Wever, *Volk en Staat*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3530-3533; E. Verhoeyen, De financiering van het dagblad *De Schelde/Volk en Staat* (1929-1940), in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 46, 1987, nr. 4, pp. 224-240 en jg. 47, 1988, nr. 1, pp. 35-61; S. Van Clemen, De verkoop van het dagblad “De Schelde” (1927-1929), in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 56, 1997, nr. 1, pp. 25-44; S. Van Clemen, Het beheer van het dagblad “De Schelde” (1929-1933), in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 58, 1999, nr. 4, pp. 229-246.

55. S. Van Clemen, De verkoop van het dagblad “De Schelde” [...], p. 42.

56. B. Daems, *Leven van een cultureel tussenpersoon [...]*, pp. 24 en 141. Bij zijn vlucht naar Nederland zorgde Spincemaille er o.m. voor dat zijn deel van de familie-erfenis officieel op haar naam kwam te staan. Het gaat hier om 164 aandelen die een kapitaal van ca. 11 400 gulden vertegenwoordigden.

57. AMVC, P9746: Brief van Van Puymbrouck aan Spincemaille, 14 november 1933.

belet om met het verrechtsende Vlaams-nationalisme mee te gaan.⁵⁸ In elk geval moest hij niets hebben van organisaties als VNV en Verdinaso.⁵⁹

DE VLAAMSE AUTEURSRECHTEN

Na deze tweede ontgoocheling en door zijn toenemende gezondheidsproblemen die hem beletten een actieve rol te spelen in de Vlaamse beweging, ging Spincemaille zich uitsluitend bezighouden met de problematiek van de Vlaamse auteursrechten. Dit werd voor hem – als jurist – een stokpaardje. In die jaren beschikte de Franse auteursrechtenmaatschappij Société Française des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM) nog over een monopolie. Een aantal wantoestanden in deze organisatie had in 1922 geleid tot de oprichting van een eigen Vlaamse auteursrechtenmaatschappij, de Nationale Vereniging voor Auteursrecht (NAVEA) (de voorloper van SABAM). Emiel Hullebroeck was hier de grote pleitbezorger van geweest. Spincemaille zou toen al geholpen hebben bij de uitbouw van deze organisatie.⁶⁰ Tijdens zijn verblijf in Nederland had hij immers ervaring opgedaan met een gelijksoortige nationale maatschappij, het Bureau voor Muziekauteursrecht (BUMA), dat erin geslaagd was zich los te weken uit het door Parijs gecontroleerde SACEM.

Om de machtspositie en het quasi-monopolie van SACEM te doorbreken richtte Spincemaille het Actie-comité Argus op. Vanwege zijn politieke verleden kon hij de organisatie niet onder zijn eigen naam leiden. De brieven aan de parlementsleden werden dan ook ondertekend door Jan Brans.

Ook in deze zaak gaf Spincemaille trouwens blijk van een goede lobbyist te zijn. Bij de vereniging werden bovendien ook Franstalige Belgen betrokken, voor hen was het monopolie van de Franse maatschappij immers ook een probleem.

In 1938 leidden de agitatie van het Actie-comité Argus en het wetsontwerp-Delwaide⁶¹ tot een onderzoekscommissie naar de werking van SACEM. Het onderzoek van de commissie werd weliswaar door de oorlog onderbroken, maar kon wel aantonen dat SACEM bewust bepaalde cijfergegevens vervalst had.

58. P. van Hees & A.W. Willemsen, *Geylen Vlaanderen [...]*, p. 292; A. de Bruyne, Drie Westvlaamingen [...].

59. ADVN, D8747(1/8): [J. Spincemaille], nota "Incivisme of Weerstand?", s.d.; [J. Spincemaille], nota "De activiteit van Dr. J.A. Spincemaille gedurende de oorlog", [tweede helft 1949]; Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel epuratie, document 5.

60. H.J. Elias, *Vijfentwintig jaar Vlaamse Beweging [...]*, p. 156; P.F. Beeckman, Vlaanderen leed een groot verlies [...].

61. Het voorstel Delwaide hield – summier samengevat – in dat er een 'nationaal bureau' zou opgericht worden dat dan de onderlinge werking van de auteursrechtenverenigingen zou regelen. Het bureau zou eveneens voor een nationalisering moeten zorgen, zodat de Franse maatschappijen hun monopolie zouden verliezen.

S·A·C·E·M

SOCIÉTÉ DES AUTEURS, COMPOSITEURS ET ÉDITEURS DE MUSIQUE

FIGALLE 88.25 - SIÈGE SOCIAL : 10, RUE CHAPTAL - PARIS (IXe) - TÉLÉGR. MUSICA-PARIS - CH. P. PARIS 513.27

DÉLÉGUÉ POUR LA BELGIQUE :

A. BOUDOUL

RUE DU MÉRIDIEN, 54

BRUXELLES

TÉLÉPH. 17 07 88

C. C. P. 711.88

BRUXELLES, le 12 Juillet 1950

Par ordre de notre Administration principale de Paris, 10 Rue Chaptal, le soussigné, Délégué de la Sacem pour la Belgique, déclare :

Nous confirmons par la présente que Mr J. SPINCEMAILLE, dans sa fonction de Verwalter et de Directeur de la Sacem pour la Belgique (Délégué de la Sacem) a été rétribué directement par la Sacem et que les Taxes afférentes à son traitement ont été calculées et retenues à la source, comme cela se faisait pour tout le personnel salarié de notre Administration pour la Belgique.

Nous avons pu, malgré la destruction de nos documents, retrouver trace d'un versement de 5.807,17, effectué le 23 Avril 1941, au 2° Bureau d'Ixelles. Ce versement correspondrait d'après un état des dépenses adressé à Paris " aux Taxes professionnelle et de crise sur les sommes payées à Mr SPINCEMAILLE, Commissaire-Directeur de la Sacem, pour la période de Septembre à Décembre 1940. "

Le traitement de Mr SPINCEMAILLE a été fixé au moment de sa nomination par l'Administration principale de Paris et a été payé par la Société "Sacem".

La rémunération fixe de Mr SPINCEMAILLE était normale.

Il ne lui a été payé, en dehors de ce traitement, aucune autre rémunération.

Les instructions relatives à l'exercice de sa fonction furent données par l'Administration Centrale de Paris et mentionnées dans l'acte de nomination.

Là où les circonstances l'exigeaient et le permettaient Mr SPINCEMAILLE, dans l'exercice de sa fonction est resté en contact avec notre Administration principale de Paris, avec notre ancien Directeur Général Mr ROOMAN et avec nos avocats-conseil Maître Poirier et Bernier.

Nous sommes convaincus que Mr SPINCEMAILLE a défendu les intérêts de notre Société autant que les circonstances difficiles et pénibles de la Guerre, le permettaient.

Le Délégué de la Sacem

Brief van de Société des Auteurs, Compositeurs et Editeurs de Musique (SACEM), 12 juli 1950, over de vergoeding en het optreden van Spincemaille als beheerder en directeur van de SACEM tijdens de Tweede Wereldoorlog.

[ADV N, BE ADV N AC2 - Archief Arthur de Bruyne, D8747(1/8)]

EEN TWEEDE ACTIVISME?

Bij de Duitse inval was Spincemaille 57 jaar oud en kampte hij met zware gezondheidsproblemen. De meidagen van 1940 brachten de 'vergrijsde blauwvoeters' in staat van opwinding. Reeds in die eerste weken moet Spincemaille met een aantal Duitsers gesproken hebben, want hij raadde hen toen aan om zijn oude vriend en eveneens ex-activist Reimond Speleers "*regelmatig te raadplegen in politieke aangelegenheden*". Hij maakte Speleers duidelijk dat het hun doel was "*te beletten dat allerlei avontuurlijke en in vele opzichten gevaarlijke elementen de bezettende macht zouden trachten te bewegen nu de gunstige maatregelen te treffen*".⁶²

Op 24 augustus werd Jules Spincemaille door de militaire bevelhebber tot beheerder (vanaf 1943 directeur) van SACEM voorgedragen. De aanstelling gebeurde door de Franse directie nadat de bezetter gedreigd had de vereniging te verbieden. De relaties met Parijs en de Belgische medewerkers verliepen (tegen de verwachtingen in) in een gunstige sfeer.⁶³

Tijdens de oorlog is Spincemaille politiek niet op de voorgrond getreden. Hij was van geen enkele politieke organisatie lid. Wel was hij aanwezig op een aantal manifestaties, zoals een hulde voor de weggevoerden van mei 1940, het vertrek van een contingent Oostfronters, een toespraak van Hendrik Elias enz.

Ook ontving Spincemaille een aanzienlijke som van de Bormscommissie, die de oud-activisten vergoedde voor de schade geleden na de Eerste Wereldoorlog.

REPRESSIE

Spincemaille werd op 26 september 1944 geïnterneerd in de Geniekazerne in Berchem. Zijn vrouw werd tien dagen later aangehouden, maar na het eerste verhoor midden december door bemiddeling van Herman Vos opnieuw vrijgelaten.

Tijdens de internering ging de gezondheid van Spincemaille, die reeds ziek was voor zijn aanhouding, zienderogen achteruit: zeker de eerste drie maanden verliepen in een "*afgrijselijk regiem*".⁶⁴ Verschillende artsen vroegen tevergeefs zijn vrijlating aan. Op 13 december moest hij overgebracht worden naar de ziekenafdeling. Op 18 januari 1945 werd hij voor het eerst ondervraagd door substituut-krijgsauditeur Van Heurck (Antwerpen). Deze plaatste hem onder aanhoudingsbevel en liet hem naar de Begijnenstraat overbrengen. Volgens een rapport van hoofdgeneesheer Loé in februari was Spincemaille in deze drie en een halve maand 33 kg afgevallen en had hij een te hoge bloeddruk. Dit en zijn diabetes veroorzaak-

62. J. Dedeurwaerder, Bronnenuitgave. Een grote ontgoocheling. Reimond Speleers stapt in het 'tweede activisme', in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 61, 2002, nr. 2, pp. 107-113.

63. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel epuratie.

64. ADVN, D8747(1/8), nota: "Incivisme of Weerstand?".

ten een iritis waardoor hij het zicht van zijn linkeroog verloor. Op advies van wetsdokter Van Deuren werd hij uiteindelijk op 14 februari 1945 om gezondheidsredenen voorlopig vrijgelaten.⁶⁵

Het onderzoek naar zijn activiteiten tijdens de oorlog werd in maart 1945 gestart. Het rapport van de substituut-krijgsauditeur viel voor Spincemaille zeer gunstig uit. Men had geen belastende informatie gevonden en de substituut krijgsgauditeur vroeg dan ook om Spincemaille in zijn rechten te herstellen. Zodoende werd Spincemaille inderdaad vrijgesproken voor zijn activiteiten bij SACEM.

Spincemaille vond het echter verrassend dat hij, na deze vrijspraak, toch zijn burgerrechten niet terugkreeg. In uitvoering van de besluitwet van 1945 werd hij bovendien op 5 juni 1948 op de 'incivieke lijst' geplaatst.⁶⁶ Hierdoor kon hij geen bewijs van burgertrouw meer bekomen. De reden hiervoor was dat hij een uitkering van de Bormscommissie ontvangen had. Hij ging op 22 september in beroep en probeerde aan te tonen dat hij de 'schadevergoeding' ongevraagd verkregen had. Tijdens zijn internering had hij bovendien al een groot deel van het geld terugbetaald. De rechter gaf hem deze keer echter geen gelijk.⁶⁷

DE NAOORLOGSE PERIODE

Fysiek zwaar afgetakeld verscheen Spincemaille na de oorlog niet vaak meer in het openbaar. Een van de zeldzame keren dat dit gebeurde, herinnerde Arthur de Bruyne het zich zo: *"In oktober 1953 werden aan de Grüterzaal te Antwerpen de deelnemers aan een anti-Fosty vergadering door het gewapend gepeupel aangevallen. De oude halfblinde, dr. Spincemaille schreed onvervaard dwars door het huilende schorremorrie."* Toen hij even verder een Vlaams-nationalist zag, die eveneens niet wegvluchtte, bleef hij staan, *"haalde bedaard zijn brieventas boven, en gaf een biljet van duizend frank: 'Gij hebt goed werk verricht. Dit is voor de verdere strijd'."*⁶⁸

Toch speelde Spincemaille 'achter de schermen' nog een rol in het Vlaams-nationalistische partij- en verenigingsleven. Zo nam hij in de aanloop naar de verkiezingen van 1950 deel aan de onderhandelingen tussen de Vlaamse Concentratie (de nieuwe Vlaams-nationalistische partij na de oorlog) en de cvp. Hij beklagde het echter dat *"Van Cauwelaert en zijn knechten"* deze gesprekken in extremis getorpe-

65. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel verdediging, documenten 22-34: Medische rapporten.

66. De documenten in het repressiedossier weerlegden deels de voorlopige conclusie die ik in mijn thesis formuleerde. Spincemaille werd namelijk enkel voor zijn houding m.b.t. SACEM vrijgesproken. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel epuratie.

67. Justitiepaleis Brussel, repressiedossier J. Spincemaille, Bundel epuratie, document 22.

68. A. de Bruyne, Drie Westvlamingen [...].

deerd hadden.⁶⁹ Na een voorlopig akkoord vielen de onderhandelingen immers stil. Spincemaille is op het einde van de maand mei samen met Valeer Portier nog gaan onderhandelen met de cvp, maar ook dat leverde geen resultaat op.⁷⁰

Spincemaille was ook betrokken bij de oprichting in 1951 van het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (AVOHV), de bundeling van de door Walter Bouchery en Hendrik Borginon opgerichte studentenbonden Katholiek Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (KVOHV) en Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (VOHV) (de radicalere tegenhanger, waarvan Spincemaille voorzitter was). Hij bleef actief in het AVOHV tot hij om gezondheidsredenen en uit onvrede met de slechte organisatie in 1952 ontslag nam.⁷¹

Daarna heeft Spincemaille nog een rol gespeeld bij de oprichting van de Christelijke Vlaamse Volksunie (cvv). De Vlaamse Concentratie leek niet werkbaar te zijn en daarom ondernam men pogingen om tot een partij te komen met een groter bereik. Op aansturen van Spincemaille werden hiervoor vanaf januari 1954 verschillende vergaderingen belegd met Vlaams-nationalisten van verschillende strekkingen.⁷²

In de loop van 1954 stelden de artsen bij Spincemaille maagkanker vast. Hij takelde snel af en stierf op 7 december 1954. De begrafenis volgde op donderdag 9 december in beperkte familiekring, waarna hij werd bijgezet in de familiekerelder op het kerkhof van Edegem. Zijn vrouw bleef in Berchem wonen, waar zij, 81 jaar oud, op 8 februari 1978 stierf.

Bruno Daems (1981) is licentiaat in de geschiedenis (UGent) en kandidaat in de politieke wetenschappen (KULeuven).

69. Zie hiervoor de briefwisseling met Goossenaerts: AMVC, G563: Brief van Spincemaille aan Goossenaerts, 21 augustus 1950, 8 maart 1951, 26 april 1951 en 18 december 1951; G. Van Overloop, *Verbond der Vlaamse Academics (VVA)*, in: R. De Schryver e.a. (red.), *NEVB [...]*, dl. 3, pp. 3186-3187; W. Weets, Tussen traditie en beweging. De geschiedenis van het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (1944-1956). Deel II: Heropbloei (1949-1953), in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 57, 1998, nr. 2, pp. 67-92.

70. AMVC, G563: Brief van Spincemaille aan Goossenaerts, 21 augustus 1950.

71. B. De Wever, *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek (1949-1965)*. *Het arrondissement Antwerpen*, KULeuven, departement Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1995, pp. 79-81.

72. B. De Wever, *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek [...]*, pp. 105-106.